

**TAMMELAN KUNTA
TASA-ARVO-, YHDENVERTAISUUS-
JA OSALLISUUSSUUNNITELMA
2024–2029**

TAMMELA

www.tammela.fi

Sisällys

1. Johdanto	4
2. Suuntaviivoja työskentelylle	4
2.1 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	4
2.2 Syrjintä	6
2.3 Osallisuus.....	7
2.4 Tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden huomioiminen palveluissa.....	8
2.5 Tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelman laatiminen	9
3. Tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutuminen Tammelan kunnan toiminnassa	10
3.1 Tammelan arvot ja strategia.....	10
3.2 Tammelan väestö.....	11
3.3 Kuvaus nykytilanteesta	11
3.4 Saatavilla oleva indikaattoritieto.....	14
3.4 Kuntalaiskyselyt ja asukaspalautteet	15
4 Suunnitelma tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden kehittämiseen Tammelassa	17
4.1 Tavoitteet tasa-arvo, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseen Tammelassa vuosille 2024–2029	17
4.2 Suunnitelman seuranta ja arviointi	19
Lähteet	20
Liite 1. Keskeisiä käsitteitä	
Liite 2. Hyödyllisiä linkkejä	

TAMMELA

www.tammela.fi

1. Johdanto

Kuntien tärkeimpiä tehtäviä on edistää kuntalaisten hyvinvointia ja kestäväää kehitystä kunnassa. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä syrjinnän ehkäisy ovat paitsi kuntien lakisääteisiä velvoitteita, myös keskeisessä roolissa kuntalaisten hyvinvoinnin tukemisessa. Myös kuntalaisten osallisuudesta säädetään Kuntalaissa: asukkailla ja palveluiden käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan (Kuntalaki 420/2015; Kuntaliitto 2022).

Kunnan palveluita koskeva toiminnallinen tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelma käsittää tavoitteet ja toimenpiteet toiminnan kehittämiseen. Tavoitteena on lisätä kuntalaisten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä edistää tammelalaisten hyvinvoivaa ja turvallista arkea. Suunnitelma toimii työkaluna kunnan toiminnan kehittämiseen ja kaikkien kuntalaisten hyvinvoinnin huomioimiseen.

Tammelan kunnan ensimmäinen hyvinvointikertomus- ja suunnitelma sisälsi tavoitteet kuntalaisten hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseen kaudelle 2021–2025. Tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelma kerää yhteen kunnan tavoitteet kuntalaisten tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseksi vuosille 2024–2029. Esitetyt tavoitteet ovat yhteydessä kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseen ja suunnitelman vuosittainen seuranta toteutetaan osana kunnan hyvinvointiraporttia. Kuntalaiset ovat osallistuneet suunnitelman laatimiseen vastaamalla vuonna 2023 toteutettuun kyselyyn. Kunnan edustukselliset vaikuttamistoimielimet ovat osallistuneet suunnitelman laadintaan antamalla vastaukset heille osoitettuihin kysymyksiin nykyisestä tilanteesta ja kehittämisen tarpeista.

2. Suuntavivoja työskentelylle

2.1 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus kulkevat usein rinnakkain ja puheessa saattavat sekoittua toisiinsa. Tasa-arvo sanana kuvaa sukupuoleen, sukupuolen ilmaisuun ja sukupuoli-identiteettiin liittyviä asioita. Tasa-arvolla tarkoitetaan erityisesti sukupuolten välistä tasa-arvoa. Yhdenvertaisuus viittaa muihin tekijöihin, kuten henkilön alkuperään, ikään, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vakaumukseen.

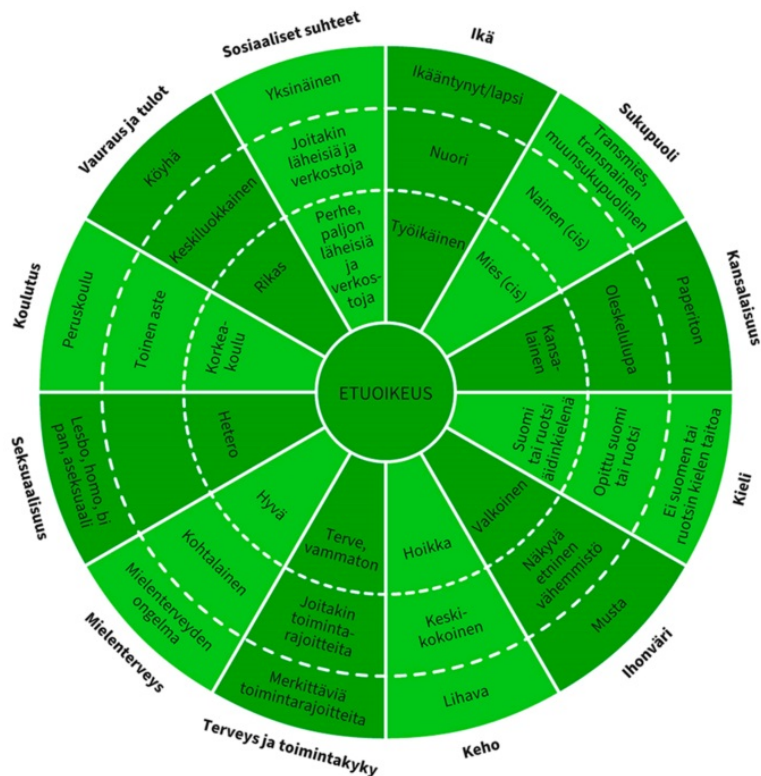
Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus kuuluvat perusoikeuksiin. Suomen perustuslain (731/1999) mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlainsäädäntö tarkentavat syrjinnän kieltoa eri elämäntilanteilla (Kuntaliitto 2019: 6).

Tasa-arvolaki (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986) koskee kunnan kaikkea toimintaa, päätöksentekoa, hallintoa, palveluita sekä kuntalaisia. Laki kieltää syrjinnän sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Tasa-arvolaisissa kiellettyä syrjintää on lisäksi seksuaalinen tai sukupuoleen perustuva häirintä sekä käsky tai suora ohje syrjiä. Tasa-arvolaki asettaa tasa-arvon edistämismääräyksiä viranomaisille, koulutuksen, opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjille sekä työnantajille. Kaikkea toimintaa tulisi tarkastella eri sukupuolten näkökulmasta sekä kehittää toimintatapoja tasa-arvon edistämiseksi.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Laki kieltää syrjinnän iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Myös yhdenvertaisuuslakiin sisältyy viranomaisen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta.

Yhdenvertaisuus viittaa siihen, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta henkilökohtaisista tekijöistä. Tosiällisellä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan yhdenvertaisuutta, joka toteutuu niin, että lopputulos on kaikille sama, erilaisista lähtökohdista riippumatta. Tosiasiallinen yhdenvertaisuus voi käytännössä tarkoittaa sitä, että eri ihmiset saavat erilaista kohtelua. (Kuntaliitto 2019.)

Yhdenvertaisuuden toteutumista voi tarkastella myös etuoikeuksien kautta. Etuoikeuskehä (kuva 1) auttaa tarkastelemaan erilaisten tekijöiden vaikutusta yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Mitä lähemmäs henkilö asettuu kehän keskiosaa, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on osallistua ja toimia palveluiden asiakkaana. Etuoikeuskehä auttaa huomioimaan ja tunnistamaan yhdenvertaisuuden ja osallistumisen toteutumista ja edellytyksiä, esimerkiksi erilaisia palveluja ja toimintoja suunniteltaessa.

Kuva 1. Etuoikeuskehä (THL 2022).

2.2 Syrjintä

Syrjintä tarkoittaa henkilön kohtelua huonommin jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden vuoksi. Syrjintä voi olla välitöntä tai välillistä, häirintää, erilaisia syrjiviä ohjeita tai käskyjä, kohtuullisten mukautusten epäämistä. Syrjivä puhe loukkaa ihmisarvoa. (Kuntaliitto 2019.) Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevasta lainsäädännöstä huolimatta Eurobarometrin mukaan 18 % Suomessa elävistä kokee tulevansa syrjityksi. Erot syrjintäkokemuksissa eri väestöryhmien välillä ovat merkittäviä, esimerkiksi noin puolet arabian- ja venäjänkielisistä raportoivat syrjinnän kokemuksista. (Oikeusministeriö 2021.)

Yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyy haasteita erityisesti silloin, kun henkilö kuuluu useampaan eri vähemmistöryhmään. Moniperusteinen syrjintä tarkoittaa syrjintää kahden tai useamman eri syrjintäperusteiden vuoksi. (Oikeusministeriö.) Jokainen voi joutua syrjityksi tai kohtaamaan ennakkoluuloja esimerkiksi iän, uskonnon tai terveydentilan perusteella. Syrjinnälle erityisen alttiita ovat henkilöt, jotka kuuluvat sellaisiin ryhmiin, joihin kohdistuu negatiivisia stereotyyppioita. Esimerkkejä eri väestöryhmien kohtaamasta syrjinnästä löytyy alta (kuva 2).

Kuva 2. Esimerkkejä eri väestöryhmien kohtaamasta syrjinnästä (mukaiillen Oikeusministeriö).

2.3 Osallisuus

Kuntalaisilla on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Osallisuus tarkoittaa kuulluksi ja ymmärretyksi tulemista sekä mahdollisuutta vaikuttaa omiin ja yhteisiin asioihin. Osallisuuden kokemus on tunnetta, joka syntyy, kun kokee olevansa osa jotakin ja ilmenee esimerkiksi luottamuksena, yhdenvertaisuutena ja arvostuksena. Osallisuuden kokemukseen sisältyy elämän hallittavuus, luottamus tulevaan, omat käsitykset mahdollisuuksista osallistua itseä koskevaan päätöksentekoon sekä yhteenkuuluvuuden ja merkityksellisyyden tunne. Osallisuustyö voidaan nähdä myös keinona lisätä yhdenvertaisuutta. Kuntalaisten osallisuuden keskiössä on vaikuttamisen mahdollisuudet eri osallisuuden tasoilla (taulukko 1). (THL 2023a.)

Taulukko 1. Osallisuuden toteutuminen eri tasoilla (mukaiillen Kuntaliitto 2020).

Tieto-osallisuus	Suunnittelu-osallisuus	Päätöksenteko-osallisuus	Toimeenpano-osallisuus
Tuotetaan riittävää, selkeää ja monikanavaista tietoa palveluista ja osallistumisen mahdollisuuksista.	Käytetään erilaisia tapoja osallistua toimintaan ja palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen.	Tarjotaan erilaisia mahdollisuuksia osallistua päätöksenteon valmisteluun ja päätöksentekoon.	Tuetaan ja mahdollistetaan konkreettinen osallistuminen.
Asukkaalla on oikeus saada tietoa palveluista ja osallistumismahdollisuuksista	Asukas osallistuu itseään ja lähiympäristöään koskevan toiminnan ja	Asukas osallistuu itseään ja lähiympäristöään sekä palveluita koskevaan	Asukas osallistuu konkreettisesti toimintaan omassa kunnassaan ja

ja tuottaa niistä tietoa.

palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen.

päätöksentekoon.

osallistuu palveluiden tuottamiseen eri tavoin.

Vahva osallisuuden kokemus ja kuntalaisten aktiivisuus tekee kunnasta elinvoimaisen ja sosiaalisesti kestävä. Kokemus osallisuudesta vahvistaa kuntalaisten hyvinvointia, lisää yhteisöllisyyttä, vähentää syrjäytymistä ja syrjintää, lisää demokratian toteutumista, edesauttaa turvallisuuden tunteen luomisessa ja hyvissä väestösuhteissa (THL 2023a). Kuntalaissa (410/2015) eriteltyjä osallistumista ja vaikuttamista edistäviä toimenpiteitä ovat:

- keskustelu- ja kuulemistilaisuuksien järjestäminen
- asukkaiden ja kunnassa pitkäaikaisesti asuvien tai oleskelevien palveluiden käyttäjien mielipiteiden selvittäminen ennen päätöksentekoa
- palveluiden käyttäjien edustajien valitseminen kunnan toimielimiin
- järjestämällä mahdollisuuksia osallistua talouden suunnitteluun kunnassa
- palveluiden suunnittelu ja kehittäminen yhdessä palvelun käyttäjien kanssa
- asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteisen asioiden suunnittelun ja valmistelun tukeminen.

Osallistumisen ja vaikuttamisen toteutumisessa on tiedottamisella keskeinen rooli, jotta turvataan kuntalaisten yhdenvertaiset osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Viestinnän tulee olla selkeää ja huomioida eri asukasryhmien tarpeet. Asukkaille on tiedotettava kunnan toiminnasta, palveluista, taloudesta, valmistelussa olevista asioista, asioiden käsittelystä ja päätöksenteosta sekä kuntalaisten mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa päätösten valmisteluun. (Kuntalaki 410/2015.)

2.4 Tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden huomioiminen palveluissa

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöskentelyssä tulee kiinnittää erityistä huomiota väestöryhmiin, jotka ovat syrjinnän vaarassa. Ikäryhmiä lapset ja nuoret sekä ikääntyneet jätetään useammin ulkopuolelle heidän asioitaan koskevasta päätöksenteosta. Lasten osalta on myös tunnistettu haasteita yhdenvertaisten mahdollisuuksien tarjoamisessa harrastuksiin osallistumisessa ja erilaisten palvelujen saamisessa. Ikääntyvä väestö on haavoittuvaisessa asemassa palveluiden siirtyessä yhä useammin sähköisiksi. Vammaisten henkilöiden osalta tavanomaisimpia haasteita on tilojen saavutettavuus ja esteettömyys sekä tiedon puute vammaisten henkilöiden erityistarpeista palveluita ja toimintoja suunniteltaessa. (Oikeusministeriö.)

Monikulttuurisuus näkyy yhä enemmän ja kunnan palveluiden asiakkaana on entistä useammin erikielisiä ja erilaisista etnisistä taustoista tulevia henkilöitä. On tunnistettu, että tähän voi liittyä erilaisia vuorovaikutuksellisia haasteita ja palveluiden ulkopuolelle jäämistä. Erilaiset uskontoon ja vakaumukseen liittyvät näkökulmat voivat tuoda haasteita esimerkiksi uskonnollisten juhlien tai perinteiden viettämisessä. (Oikeusministeriö.)

Sateenkaarevat henkilöt ja sateenkaarevat perheet eivät välttämättä saa samoja palveluita kuin muut. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien syrjintäkokemukset lisäävät häpeää, pelkoa ja salaamista. Sukupuolivähemmistöön kuuluvilla voi olla vaikeuksia käyttää sukupuolittuneita tiloja. Vähemmistöstressi on vakiintunut teoria kuvaamaan terveyseroja sateenkaarevien henkilöiden ja muun väestön välillä. Vähemmistöstressi tarkoittaa vähemmistöön kuuluvan henkilön kokemaa, syrjinnästä johtuvaa, henkistä kuormitusta. Vähemmistöstressi lisää sekä mielenterveys- ja päihdeongelmia että fyysisten sairauksien riskiä. (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021.)

Erilaisien vähemmistöjen edustajat ja erityisen haavoittuvaisessa asemassa olevat henkilöt kohtaavat herkästi syrjintää erilaisissa palveluissa, asumisessa ja opinnoissa. Tiettyjä ihmisryhmiä koskevat ennakkoluulot tai asenteen vaikuttavat hyvinvointiin ja on tyypillistä, että niitä ylläpitää rakenteet, joita ei tunnisteta. Kuntatasolla tämä voi näkyä joillekin asiakasryhmille suunnatuissa palveluissa tai haluttomuudessa resursoida riittäviä toimintaedellytyksiä tiettyjen asiakasryhmien palveluihin. (Oikeusministeriö.)

Osallisuuden toteutumiseen vaikuttaa myös heikommassa ja haavoittuvimmassa asemassa olevien osallisuus. Heikoimmassa asemassa olevien osallisuuden toteutumisessa esimerkiksi järjestöillä on merkittävä rooli. Osallistuminen on mahdollista, kun toiminta on vuorovaikutteista. Kuntalaisten osallistumisen keinoja on esimerkiksi osallistuva budjetointi, asukkaiden tarpeista lähtevä palveluiden kehittäminen ja kumppanuuspöytä. Kunnan verkkosivuilla toteutettava osallistumisen ja vaikuttamisen sivusto tai muu selkeä viestintä kuntalaisten vaikuttamismahdollisuuksista on keskeisessä roolissa osallisuuden toteutumisessa. (Kuntaliitto 2020.)

2.5 Tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelman laatiminen

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on kunnalle lakisääteinen velvoite (THL 2023b). Tammelan kunnan tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelman tavoitteena on lisätä kuntalaisten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä edistää tammelalaisten hyvinvoivaa ja turvallista arkea. Suunnitelmassa käsitellään tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumista päätöksenteossa, palveluissa ja muussa kunnan toiminnassa.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen sekä kuntalaisten osallisuuden tulisi näkyä kunnan kaikessa toiminnassa, niin päätöksenteossa, asioiden valmistelussa, kuntalaisten palveluiden järjestämisessä kuin talouden ja toiminnan ohjauksessa ja johtamisessa. Kunnan luottamushenkilöillä ja työntekijöillä on keskeinen rooli kuntalaisten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäjinä ja osallisuuden varmistajina. Yhdenvertaisuuden huomioiminen tulisi olla toimintatapa, jonka kautta lisätään kunnan palveluiden laatua.

Tammelan kunnan ensimmäisessä tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelmassa kuvataan nykytilanne, asetetaan tavoitteet, kuvataan toimenpiteet ja vastuut vuosille 2024–2029. Suunnitelma on laadittu yhdessä monialaisen työryhmän kanssa ja sen pohjatietona on käytetty saatavilla olevaa tilasto ja indikaattoritietoa sekä kuntalaiskyselyjä. Tammelan kouluilla on omat tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävät suunnitelmat, lisäksi henkilöstön tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tarkastellaan erillisessä suunnitelmassa. Kehitteillä oleva Tammelan varhaiskasvatuksen tasa-arvo ja yhdenvertaisuutta edistävä suunnitelma tulee jatkossa huomioimaan alle kouluikäisten lasten näkökulman. Tulevaisuudessa kehitteillä oleva hyvinvointialueen tasoinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuutta edistävä suunnitelma tulee tarjoamaan yhtenäisiä linjauksia maakunnan tasolla.

3. Tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutuminen Tammelan kunnan toiminnassa

3.1 Tammelan arvot ja strategia

Tässä suunnitelmassa asetettavat tavoitteet linkittyvät kunnan arvoihin ja strategiaan. Tammela sitoutuu arvoissaan asiakaslähtöisyyteen, vastuullisuuteen, yhteistyöhön ja aktiiviseen uudistumiseen (kuva 2). Asukkaiden osallistuminen, aktiivinen yhteistyö kuntalaisten eteen, kestävä ja oikeudenmukainen toimintatapa sekä toiminnan kehittäminen ja uudistaminen edistävät myös kuntalaisten yhdenvertaisuutta. Kunnan strategiassa asetetaan yhdeksi tavoitteeksi turvallinen arki ja kaikkien kuntalaisten hyvinvoinnin turvaaminen. Yhdenvertaiset mahdollisuudet liikkua sekä harrastaa ja tuottaa kulttuuria, nuorison hyvinvointiin panostaminen ja viestintä näkyvät myös kunnan strategiatyössä asetetuissa

Tammelan arvot

Asiakaslähtöisyys

Tammelan parhaat voimavarat ovat asukkaat, yritykset ja yhteisöt. Asukkaiden aktiivinen osallistuminen palveluiden kehittämiseen ja yhteistyö kumppaneiden kanssa takaavat tulokselliset ja asukkaiden tarpeita vastaavat palvelut. Henkilöstömme on motivoitunut ja avuliasta. Toimimme tarmokkaasti, jotta asiakas on meillä aina ykkönen.

Vastuullisuus

Tammela toimii kestävällä tavalla, läpinäkyvästi ja oikeudenmukaisesti. Tammelan työntekijät ja päättäjät perehtyvät asioihin tunnollisesti ja toimivat työyhteisön jäsenenä vastuullisesti. Huolehdimme, että osaamisemme on myös huomenna ajan tasalla.

Yhdessä onnistuminen

Tammela on haluttu ja arvostettu yhteistyökumppani, joka toimii määrätietoisesti asetetun tavoitteen saavuttamiseksi. Tammelan työntekijät ja päättäjät toimivat aktiivisesti kohti tiiviimpää yhteistyötä niin työyhteisössä kuin sidosryhmissäkin. Asenteemme on positiivinen, iloitsemme niin onnistumisista kuin kehityskohteiden löytymisestä.

Tahto uudistua

Jatkuva muutos ei ole itseisarvo vaan välttämättömyys muuttuvassa maailmassa. Tammela toimii työyhteisönä ja kuntana aktiivisesti uudistuen. Asiakkaan näkökulmasta katsottuna asiat tulee aina tehdä edelliskertaa paremmin. Toiminnassa olemme rohkeita ja ennakkoluulottomia.

TAMMELA

TAMMELA

www.tammela.fi

kärkitoimenpiteissä.

Kuva 2. Tammelan arvot

3.2 Tammelan väestö

Tammela on pieni kunta Kanta-Hämeen maakunnassa ja yksi viidestä kunnasta Forssan seutukunnan alueella. Tammelan väkiluku vuoden 2023 lopussa oli 5 844. Väestö on pääasiassa suomenkielistä.

Ulkomaalaistaustaisen väestön sekä vieraskielisten määrä on kasvanut Tammelassa viime vuosien aikana (taulukko 2). Tammelan väestötiheys on 9,1 asukasta / maaneliökilometri. (Tilastokeskus.) Palveluiden saavutettavuuden kannalta huomioitavaa on, että Tammela on maantieteellisesti laaja ja kunnan alueella on 13 toiminnallista kylää, joista useassa toimii aktiivinen kyläyhdistys.

Taulukko 2. Ulkomaalaistaustaisten ja vieraskielisten osuus Tammelassa vuonna 2018–2023 (Tilastokeskus).

Indikaattori	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Vieraskielisiä	91	99	106	123	145	170
Vieraskielisten osuus, %	1,5	1,6	1,8	2,1	2,5	2,9
Ulkomaan kansalaisia	72	80	89	96	118	142
Ulkomaan kansalaiset, % väestöstä	1,2	1,3	1,5	1,6	2	2,4
Ulkomaalaistaustaisia	88	97	109	119	143	168
Ulkomaalaistaustaisten osuus, %	1,4	1,6	1,8	2	2,4	2,9
Vastaanotetut pakolaiset / 100 000 asukasta	0	83,1	83,1	*	0	102,7

*Vuoden 2021 tietoja pakolaisten määrästä kunnassa ei saatavilla

Tammelan ikärakenne osoittaa, että ikääntyvää väestöä on paljon ja Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan yli 65-vuotiaiden osuus kunnan asukkaista tulee kasvamaan. Kuten koko maassa, myös Tammelassa syntyvyys on laskenut, etenkin 2000-luvulla ja vuonna 2023 syntyvyys oli ennätysmatala. Alle 15-vuotiaiden osuus tammelalaista oli 13,5 % ja 65-vuotta täyttäneiden 29,6 %. (Tilastokeskus.) Perheiden monimuotoisuudesta ei ole saatavilla lukuja Tammelan osalta. Valtakunnallisesti vähintään joka kolmannella lapsiperheellä on monimuotoinen rakenne. Perhemuoto itsessään ei vaikuta lapsen hyvinvointiin, mutta siihen saattaa liittyä tuen tarpeita ja palveluissa tulisi huomioida erilaisten perheiden erityistarpeet. Kunnassa perheiden monimuotoisuutta voi huomioida esimerkiksi kiinnittämällä huomiota viestinnässä erilaisten perheiden ja taustojen näkymiseen, selkokielisyyteen ja palvelumuotoiluun, asumiseen ja kaavoitukseen. (Monimuotoiset perheet.)

3.3 Kuvaus nykytilanteesta

Tammelan kunnan toiminnassa edistetään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta eri toimenpitein. Kunnan päätöksentekoprosessissa ja kokousmenettelyissä noudatetaan hyvän hallinnon periaatteita (Khall

19.10.2020 § 236, Kvalt 21.10.2020 § 60). Väärinkäytösten anonyymi ilmoituskanava (Whistleblower) löytyy kunnan verkkosivuilta. Kaikki saapuneet ilmoitukset väärinkäytöksistä käsitellään asiaan nimetyssä työryhmässä.

Yhdenvertaisuuden tukemisessa kuntalaisten kuuleminen on avainasemassa. Kunnan verkkosivuilla on palautteen antamiseen kanava, jonka kautta kuntalaiset voivat antaa palautetta ja kehittämisajatuksia. Kuntalaisaloitteen (Kuntalaki 410/2015) voi tehdä kunnan kirjaamoon tai Oikeusministeriön verkkopalvelussa (kuntalaisaloite.fi). Kuntalaisten osallistumista edistää myös nähtävillä olevat kaavat ja katusuunnitelmat, asukastilaisuudet, Lapsiystävällinen kunta -kysely ja muut kuntalaiskyselyt sekä osallistumisen kanavat. Kuntalaisten mielipiteitä hyödynnetään toiminnan kehittämisessä, esimerkiksi hyvinvointikyselyn tuloksia hyödynnetään Tammelan kunnan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laatimisessa. Lisäksi esimerkiksi Tammelan koulukeskuksen suunnittelussa on kuultu oppilaiden mielipiteitä. Tarvittaessa kokoon kutsuttava kumppanuuspöytä on ollut käytössä kuntalaisten kuulemisessa ja toiminnan kehittämisessä.

Erätauko-keskustelut ja Kansalliset dialogit ovat yksi keino käydä yhteiskunnallista keskustelua ja tukea osallistumista myös sellaisten henkilöiden kohdalla, joiden ääni jää herkästi kuulematta. Tammelassa järjestetään Kansalliset dialogit -keskusteluja kaikille kuntalaisille sekä nuorille omia Erätauko-menetelmän mukaisia keskusteluja.

Kuntalaishahvit kunnanjohtajan kanssa järjestettiin keväällä 2024. Kuntalaishahvien lisäksi tammelalaisten kuulemiseksi keväällä 2024 järjestettiin ensimmäistä kertaa myös yrittäjäkahvit, jossa keskusteltiin kunnan ja paikallisten yrittäjien välisestä yhteistyöstä. Yhdistysilta kokoaa yhteen paikallista järjestökenttää ja tarjoaa väylän yhteistyölle ja vaikuttamiselle. Järjestöjen ja yhdistysten kanssa tehtävään yhteistyöhön on kunnassa nimetty yhteyshenkilö. Nuorisopalvelut järjestävät nuorten kuulemis- ja osallistumistilaisuuksia. Esimerkiksi Mikä vituttaa -illassa nuoret pääsevät ohjatusti tuomaan esille kehittämisideoita kunnassa. Nuorisotoimen tiloissa kokoontuu myös kiertävä seutukunnallinen sateenkaarikahvila.

Osallistuva budjetointi on vakiintunut käytännöksi, jossa kuntalaiset pääsevät suunnittelemaan, miten kunnan taloudellisia resursseja käytetään. Tammelassa osallistuvaa budjetointia koskevia ehdotuksia otetaan vastaan vuosittain, kevään aikana. Osallistuvan budjetin kuntalaisilta tulleet ehdotukset käydään läpi kunnassa ja kunnanhallitus päättää, mikä ehdotuksista pääsee toteutukseen.

Tammelassa on edustuksellisia osallistumis- ja vaikuttamiskanavina lasten parlamentti, nuorisovaltuusto ja vanhusneuvosto. Vammaisneuvosto on seutukunnallinen. Lisäksi hyvinvointialueella on nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto, joissa tammelalaiset ovat edustettuina. Lasten parlamentti ja nuorisovaltuusto ajavat lasten ja nuorten asioita ja mielipiteitä kunnassa. Nuorisovaltuustolla on puhe- ja läsnäolo-oikeudet kunnan lautakunnissa ja kunnanvaltuustossa sekä edustus hyvinvointialueen

nuorisovaltuustossa. Tammelan vanhusneuvosto edistää osaltaan vanhusten, kunnan sekä järjestöjen välistä yhteistyötä ja toimintaa sekä edesauttaa ikäihmisten vaikuttamisen mahdollisuuksia kunnan päätöksenteossa esimerkiksi antamalla lausuntoja. Vanhusneuvosto järjestää myös ikääntynyttä väestöä aktivoivia tapahtumia. Vammaisneuvosto edistää vammaisten henkilöiden, vammaisjärjestöjen ja viranomaisten välistä yhteistyötä sekä vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon seudun kunnissa. Vammaisneuvosto antaa lausuntoja, tekee aloitteita sekä seuraa vammaisille tarkoitettujen hyvinvointipalveluiden ja tukitoimien kehitystä ja saatavuutta kunnissa.

Forssan seudun kotouttamisohjelma on kotoutumista edistävässä laissa (1386/2010) määritelty asiakirja, joka luo suuntaviivat maahanmuuttajien kotoutumiseen. Tarkoituksena on edistää kotoutumista suomalaisen yhteiskunnan tasavertaisiksi ja täysivaltaisiksi jäseniksi. Ohjelma päivitetään neljän vuoden välein. Asiakastyötä on tehty neuvonnan ja opastuksen merkeissä. Maahanmuuttajia on tuettu kielen opiskelussa ja työsaannissa. Mustialassa on järjestetty syksystä 2023 alkaen kansainvälisille opiskelijoille suunnattua illtaohjelmaa, jonka tavoitteena on kotoutumisen tukeminen ja integrointi Tammelaan.

Kasvatus ja opetuspalveluissa tasa-arvoa edistäminen näkyy periaatteena kaikessa toiminnassa. Kouluterveyskyselyn avulla seurataan lasten ja nuorten osalta sukupuolten välisiä eroja sekä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumista sekä syrjintäkokemuksia. Tammela sai ensimmäisen kerran Unicefin lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen vuonna 2016. Tunnustus uusitaan neljän vuoden välein. Toimintamallin avulla edistetään lasten oikeuksien toteutumista kunnassa. Tammelan Lapsiystävällinen kunta -toimintasuunnitelman tavoitteissa näkyy lasten ja nuorten syrjinnän ehkäiseminen, osallisuuden edistäminen. Lapsiystävällinen kunta -mallissa lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti kunnan asukkaina ja heidät otetaan mukaan palveluiden suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Malli rakentuu lapsen oikeuksien sopimuksen neljän yleisperiaatteen ympärille:

- Syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus
- Lapsen edun ensisijainen harkinta
- Oikeus elämään ja kehittymiseen
- Lapsen näkemyksen kunnioittaminen.

Kunnan varhaiskasvatukseen on valmisteilla varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Lisäksi Tammelassa siirryttiin maksuttomaan varhaiskasvatukseen elokuussa 2023, mikä osaltaan auttaa lisäämään varhaiskasvatuksen saavutettavuutta. Kouluilla tehtävää tasa-arvotyötä tukee Tammelan koulujen tasa-arvosuunnitelma. Kiusaamisen ennaltaehkäisyn hanketyöntekijä on tehnyt kiusaamista ehkäisevää työtä Tammelan kouluilla lukuvuonna 2023–2024. Koulujen ja varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, henkilökunnan kasvatusosaamista sekä lasten ja oppilaiden käyttäytymisen ohjaamista kehitetään jatkossa ProKoulu- ja ProVaka-toimintamallin tuella.

Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään myös hankkeiden ja kehittämistyön avulla, esimerkiksi kirjaston Taukotila-hankkeen myötä. Osana Taukotila-hanketta Louna-kirjastojen kaikki toimipisteet ottivat käyttöön turvallisemman tilan periaatteet ja julistautuvat syrjinnästä vapaaksi 1.8.2022 alkaen. Kirjaston hankkeen myötä kunnantalon alakertaan toteutettiin myös sukupuolineutraali wc-tila, joka asiakkaiden käytössä.

Kaikukortti-toiminta tukee taloudellisesti tiukassa tilanteessa olevien mahdollisuuksia osallistua kulttuuritapahtumiin ja kulttuuri- ja liikuntaharrastuksiin. Kaikukortti-kohteita on sekä paikallisesti että valtakunnallisesti eri kulttuuri- ja liikuntatoimijoiden tapahtumiin ja harrastuksiin. Tammelan kunta on mukana yhtenä Kaikukortti-kohteena tarjoten Kaikukorttia näyttämällä maksutta liikunta- ja kulttuuripalveluita Kaikukortin haltijalle. Harrastamisen Suomen mallin mukainen toiminta mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisan ja maksuttoman harrastuksen. Tammelalaisista koululaisista suurin osa harrastaakin jotain vähintään kerran viikossa.

3.4 Saatavilla oleva indikaattoritieto

Kuntakohtaista tilasto- ja indikaattoritietoa eri väestöryhmien syrjinnän kokemuksista sekä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisesta on niukasti. Lasten ja nuorten tiedot nojaavat pääosin kahden vuoden välein toteutettavaan Kouluterveyskyselyyn. Aikuisväestön osalta kuntakohtaisesti kerätään tietoa äänestysaktiivisuudesta. Indikaattoritiedot on poimittu Sotkanet tilasto- ja indikaattoripankista sekä TEAviisarista.

Kunnan terveydenedistämiseksi toteutettua mittaavassa TEAviisarissa yhtenä tarkasteltavana näkökulmana on osallisuuden toteutuminen (taulukko 3). TEAviisarin arvot ilmaistaan välillä 0–100, josta tulos 100 on paras mahdollinen. Kuntajohdon pisteet osallisuuden toteutumisesta ovat 62 /100. Kunnan johtamisen osalta TEAviisarin mukaan toteutuu hyvin kuntalaisfoorumien järjestäminen ja asukkaiden osallisuusmahdollisuuksien kuvaus ja hyvinvointikertomuksen julkaisu kunnan verkkosivuilla. Kehitettävää on osallisuuden tavoitteiden määrittelyssä ja osallisuussuunnitelman puuttumisessa sekä kuntalaisten osallisuuden systemaattisessa huomioimisessa palveluiden suunnittelussa ja sen toteutumisen kirjaamisessa.

Liikunnan sektorilla yhdistysten ja liikuntatoimen yhteinen kokous toteutuu seudullisesti. Kulttuurin sektorilla kulttuuritoimijoiden ja kunnan välinen yhteistyö sekä kuntalaisten osallistuminen kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen näyttäytyvät kehitettävänä alueena. Hyvin toteutuu osallisuuden huomioiminen kirjaston tiloissa ja toiminnoissa, mistä Tammela saa pisteet 100/100. Tammelan perusopetuksessa toteutuu hyvin osallisuuden edistäminen järjestämällä vanhempainiltoja, keräämällä oppilaspalautetta ja tukemalla vanhempainyhdistyksen toimintaa. Osallisuuden kehittämiskohteina TEAviisarin mukaan on huoltajien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen.

Taulukko 3. Osallisuuden näkökulman pisteet sektoreittain TEAviisarissa (THL 2024).

TEAviisarin sektori	Tammela	Koko maa
Kuntajohto	62	77
Perusopetus	54	60
Liikunta	0	95
Kulttuuri	33	78

Kokemukset syrjinnästä, yksinäisyys ja heikko osallisuuden kokemus liittyvät laajemmin terveyteen ja hyvinvointiin sekä syrjäytymiseen. Terve Suomi -tutkimuksen mukaan aikuisten yksinäisyyden kokemukset ovat yleistyneet viime vuosina. Tammelan aikuisväestöstä ei ole kuntakohtaista tietoa yksinäisyyden ja syrjinnän kokemuksista, mutta Kanta-Hämeen alueen luvut kuitenkin noudattelevat koko Suomen lukujen trendiä. Osallisuuden kokemukset ovat hieman heikompia nuorilla sekä yli 75-vuotiailla, sukupuolesta riippumatta. Toisaalta erittäin heikkoa osallisuutta kokevat eniten 20–39-vuotiaat miehet. Myös matala koulutustaso on yhteydessä heikkoon osallisuuden kokemukseen.

Äänestysaktiivisuus kunnallisvaaleissa mittaa kuntalaisten osallistumista päätöksentekoon kuntatasolla. Se ei suoraan mittaa yleistä osallisuutta, sillä osallisuus yhteiskunnassa on myös esimerkiksi ei-poliittista yhdistystoimintaa tai erilaisia joukkoharrastuksia. Poliittinen osallistuminen sekä tunne siitä, että voi vaikuttaa itseä koskevaan päätöksentekoon on kuitenkin tärkeä hyvinvoinnin osa-alue. Tammelan äänestysaktiivisuus kunnallisvaaleissa on korkeampi kuin maassa keskimäärin. Tammelalaiset ovat olleet verrokkeja keskimäärin aktiivisempia äänestäjiä myös hyvinvointialue- ja eduskuntavaaleissa.

Kouluterveyskyselyssä on vuodesta 2021 alkaen kysytty oppilaiden syrjintäkokemuksista. Tammelalaisista kyselyyn vastanneista yläkoululaisista 30,5 % on tullut syrjityksi koulussa tai vapaa-ajalla ja 22,1 % saman ikäisistä on kokenut seksuaalista ahdistelua. Syrjintä- ja häirintäkokemukset ovat tytöillä yleisempiä kuin pojilla.

Yhteisöön kuulumisen on tärkeä osa yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia sekä kertoo osallisuuden tunteesta. Osallisuuden lisääminen on myös keino ehkäistä koulukiusaamista. Yhteisöön kuulumisen tunteeseen vaikuttaa esimerkiksi kokemukset vaikutusmahdollisuuksista, kuulluksi tulemisesta ja syrjinnästä. Ulkopuolisuuden tunteet ovat tavallisempia isompien koululaisten ja nuorten keskuudessa. Hyvät vaikutusmahdollisuudet peruskoulussa lisäävät oppilaiden yhdenvertaisuutta ja osallisuuden kokemuksia. Vaikutusmahdollisuuksiin lukeutuu koulun yhteisten sääntöjen laatiminen, tilojen suunnittelu, teemapäivien järjestäminen sekä muihin työskentelytapoihin vaikuttaminen.

3.4 Kuntalaiskyselyt ja asukaspalautteet

Kunnan nykytilan arvioinnissa käytettiin kuntalaiskyselyä, joka toteutettiin keväällä 2023. Kysely oli saatavilla paperisena kirjastolla sekä sähköisenä sosiaalisessa mediassa, digitaalisilla infotauluilla ja kunnan kotisivuilla. Lisäksi kysely oli saatavilla sekä sähköisenä että paperisena nuorisotiloissa, Kotouttamolla ja työpajalla sekä sitä jaettiin kyläyhdistyksille. Sosiaaliohjaaja, etsivä nuorisotyöntekijä, koulunuorisotyöntekijä, kuraattori ja koulupsykologit jakoivat kyselyä asiakkailleen. Päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa lasten ajatuksia kerättiin mm. sadutuksen keinoin ja huoltajat vastasivat sähköiseen kyselyyn tabletilla hakiessaan lapsia. Lisäksi kyselyä jaettiin paikallisille järjestöille kuten Mielenterveysyhdistys Mielikille. Etsivän senioritoiminta -hankkeen kautta kysely saavutti sekä Tammelan keskustassa että kylillä asuvia ikäihmisiä. Kuntalaiskyselyyn oli mahdollisuus vastata suomeksi ja englanniksi. Huomion arvoista on, että kyselyn toteuttamisen jälkeen suunnitelmaan on lisätty osallisuuden osuus ja kunnan hyvinvointikyselyssä on aiemmin kerätty tietoa osallisuuden toteutumisesta ja kokemuksista. Kyselyjen lisäksi tammelalaisten antamia asukaspalautteita hyödynnettiin suunnitelman tavoitteiden laadinnassa. Yläkoululaisia nuoria kävi Erätauko-keskustelun keväällä 2023 aiheesta yhdenvertaisuus ja keskustelun yhteenvedo toimi myös tiedonlähteenä suunnitelmaa laatiessa.

Kuntalaiskyselyssä pyydettiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Miten ja missä asiassa olet kokenut tullee syrjityksi?
- Mitä haasteita olet kokenut palveluiden saavutettavuudessa?
- Kerro oma ehdotuksesi asioiden parantamiseksi.

Kuntalaiskyselyn lisäksi paikallisilta vaikuttamistoimielimiltä pyydettiin näkemyksiä seuraaviin kysymyksiin:

- Millainen mielestäsi olisi yhdenvertainen Tammela? Kuinka sitä voisi kehittää?
- Mitä sinulle merkitsee kuntalaisten yhdenvertaisuus? Miten tätä voisi edistää?
- Toteutuuko tasa-arvo ja yhdenvertaisuus mielestänne kunnan palveluissa?
- Mitä kehitettävää palveluissa olisi näkökulmastanne?

Kuntalaiskyselyjen sekä kuntalaisten asukaspalautteiden pohjalta esille nousseet teemat ja kehittämiskohteet:

- Julkisen liikenteen puutteet ja aikataulut
- Tiedottamisen saavutettavuus ja monikanavaisuus
- Saatavilla olevista palveluista tiedottaminen
- Toiminnan ja palvelujen saaminen mahdollisuuksien mukaan kylille
- Erilaisista taustoista tulevien nuorten kuulemisen varmistamisen
- Opettajien ja oppilaiden tietojen ja taitojen lisäämisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden teemoihin liittyen
- Nuorisovaltuuston osallisuuden lisäämisen päätöksentekoprosessissa: valtuusto- tai hallituskummi nuorisovaltuustolle
- Kunnan vuokra-asuntojen hakemuksien yhdenvertainen käsittely

- Sukupuolineutraalit vessat
- Yleisen tiedon levittäminen ja infotilaisuudet sekä asenteisiin vaikuttaminen.

4 Suunnitelma tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden kehittämiseen Tammelassa

Kunnan tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelma tarkastelee kunnan palveluita ja niiden kehittämistä. Suunnitelma kattaa tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2024–2029. Toimenpiteiden vuosittainen seuranta kytketään kunnan hyvinvointiraporttiin. Suunnitelmaan kirjattujen konkreettisten toimien lisäksi on huomioitava, että tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämisen tulisi näkyä luonnollisena osana kunnan kaikkea toimintaa läpi eri toimialojen.

4.1 Tavoitteet tasa-arvo, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseen Tammelassa vuosille 2024–2029

Suunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja toimenpiteet (taulukko 4) laadittiin kuntalaisille toteutetun kyselyn, vaikuttamistoimielimiltä kerätyn tiedon, asiakaspalautteiden sekä saatavilla olevan tilasto- ja indikaattoritiedon perusteella. Tavoitteiden asettelussa pyrittiin huomioimaan kaikkien kuntalaisten tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen ja vastaamaan kuntalaiskyselystä nousseihin kehittämiskohteisiin.

Tammelan tasa-arvo, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelman tavoitteet ovat:

1. Tieto on saavutettavaa ja monikanavaista
2. Kunta vahvistaa asukkaiden osallisuuden kokemuksia ja vaikutusmahdollisuuksia
3. Moninaisuus nähdään voimavarana ja rikkautena
4. Palvelutilanteessa ei esiinny huonoa kohtelua, suosimista tai syrjintää.
5. Toiminnot ja tilat ovat helposti saavutettavia

Taulukko 4. Kuntalaisten tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet.

Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi
Tavoite 1: Tieto on saavutettavaa ja monikanavaista	Suunnitellaan ja toteutetaan yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävää sekä erilaisuudesta iloitsevaa monikanavaista kuntalaisviestintää	Kulttuuri- ja viestintäkoordinaattori, kaikki toimialat	Viestintästrategia kunnassa, vuosittaiset viestintäsuunnitelmat
	Ikäihmisten fyysisen palvelupisteen kehittäminen Tammelan keskustaan	Etsivän senioritoiminnan hanketyöntekijä ja tekniset palvelut	Toteutunut: kyllä/ei

	Kunnan kotisivujen kehittäminen saavutettavammaksi	Kulttuuri- ja viestintäkoordinaattori	Verkkosivu-uudistus tehty: kyllä/ei, Miten verkkosivuilla huomioitu saavutettavuus?
Tavoite 2: Kunta vahvistaa asukkaiden osallisuuden kokemuksia ja vaikutusmahdollisuuksia	Edistetään kuntalaisten osallisuutta kunnassa kehittämällä kuntalaisten palautekanavia ja kuntalaisten kehitysideoiden hyödyntämistä	Kaikki toimialat, kulttuuri- ja viestintäkoordinaattori	Toteutunut: kyllä/ei, kuvaus kunnan palautekanavien kehittämisestä
	Osallisuussuunnitelma ja osallisuuden edistämisen seuranta työryhmässä	Hyvinvointikoordinaattori	Toteutunut: kyllä/ei, TEAviisari
	Osallistuvan budjetoinnin kuntalaisäänestyksen kehittäminen	Talous- ja hallintojohtaja, hallintopäällikkö	Toteutunut: kyllä/ei
	Nuorisovaltuuston hallitus- tai valtuustokummitoiminnan kehittäminen	Talous- ja hallintojohtaja, hallintopäällikkö	Toteutunut: kyllä/ei
Tavoite 3: Moninaisuus nähdään voimavarana ja rikkautena	Erialaisten ryhmien huomioiminen palvelutarjonnassa, esim. etniset tai kielelliset vähemmistöryhmät, kansainväliset opiskelijat, sateenkaarevat henkilöt, muut vähemmistöryhmät	Yhteisökoordinaattori	Mitä palveluja toteutunut?
	Turvallisemman tilan periaatteita laajennetaan kunnan toimintayksiköissä	Sivistystoimi, henkilöstöpäällikkö ja hyvinvointikoordinaattori, kiinteistöpäällikkö	Missä käytössä?
Tavoite 4: Palveluissa ei esiinny huonoa kohtelua, suosimista eikä syrjintää	Kunnan henkilöstölle koulutusta moninaisuuden, yhdenvertaisuuden, eettisyyden ja tasa-arvon teemoista	Henkilöstöpäällikkö	Mitä koulutuksia toteutunut? Osallistumisaste?
	Kunnan vuokra-asuntojen jakamisessa noudatetaan ARA-periaatteita (tarveharkinta), mikäli ARA-kohde kyseessä. Asukasvalinnassa huomioidaan tarpeen kiireellisyys ja yhdenvertaisuus.	Kiinteistöpäällikkö, hallintosihteeri	Toteutunut: kyllä/ei
Tavoite 5: Toiminnot ja tilat ovat helposti saavutettavia	Huomioidaan tilojen ja puistojen ja ulkoilualueiden saavutettavuus rakennettaessa ja korjattaessa	Tekninen toimi, liikuntatoimi	Kuvaus esteettömyyden huomioimisesta

	Avataan tilojen saavutettavuutta ja esteettömyyttä kunnan kotisivuilla ja paikan päällä kohteessa	Tekninen toimi	Toteutunut: kyllä/ei
	Julkista liikennettä kehitetään asukaslähtöisesti	Sivistystoimi	Miten julkista liikennettä kehitetty? / Kuvaus julkisen liikenteen nykytilasta
	Sukupuolineutraalien saniteettitilojen lisääminen	Tekninen toimi	Toteutunut: kyllä/ei

4.2 Suunnitelman seuranta ja arviointi

Tässä suunnitelmassa esitetään keskeisiä kuntalaisten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta edistäviä tavoitteita vuosille 2024–2029 ja tavoitteet on pyritty mahdollisimman tiiviisti linkittämään kuntalaisilta nousseisiin kehittämistarpeisiin huomioiden kunnan nykytilanteen. Työskentelyssä keskeistä on asetettujen tavoitteiden toteutumisen seuranta ja täsmentäminen tarvittaessa. Tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisen seuranta kytketään Tammelan laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman vuosiseurantaan. Tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelma päivitetään valtuustokausittain. Tämän suunnitelman laatinut moniammatillinen työryhmä seuraa tavoitteiden toteutumista säännöllisesti.

Asukkailla on mahdollisuus antaa palautetta kunnan verkkosivujen palautepalvelun kautta. Kehittämistoimenpiteitä ja niiden vaikuttavuutta seurataan ja käsitellään toimialoilla. Tämän suunnitelman laatimisessa pyrittiin kuulemaan eri väestöryhmiä. Osallisuus lisättiin tähän suunnitelmaan kuntalaiskyselyjen tekemisen jälkeen. Jatkossa myös osallisuuden edistäminen näkyy suunnitelman tiedonkeruussa kuntalaisilta. Esitettyjen kehittämiskohteiden lisäksi on tärkeä huomioida, että tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen ei rajoitu vain suunnitelmassa esitettyihin toimenpiteisiin, vaan sen tulisi näkyä luonnollisena, jatkuvasti kehittyvänä, osana kunnan kaikkea toimintaa.

Käsittely toimielimissä

Tammelan tasa-arvo- yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelma käsitellään johtoryhmässä, kunnanhallituksessa sekä -valtuustossa.

Tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja osallisuussuunnitelman laatijat

Tämä suunnitelma on laadittu yhteistyössä moniammatillisen työryhmän kanssa.

Lähteet

Jaskari & Keski-Rahkonen 2021. Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. <<https://www.duodecimlehti.fi/duo16384>>.

Kuntalaki 420/2015. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>>.

Kuntaliitto 2022. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. <<https://www.kuntaliitto.fi/hyvinvointi-ja-sivistys/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen/kunnat-sukupuolten-tasa-arvon-ja-yhdenvertaisuuden-edistajina>>.

Kuntaliitto 2020. Opas kuntalaisten osallistumisen arviointiin. <<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2020/2059-opas-kuntalaisten-osallistumisen-arviointiin>>.

Kuntaliitto 2019. Kaikkien kasvojen kunta. Opas yhdenvertaisuuden edistämiseen kunnan toiminnassa.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1986/19860609>>.

Monimuotoiset perheet. <<https://www.monimuotoisetperheet.fi/>>.

Oikeusministeriö. Yhdenvertaisuussuunnittelu. <<https://yhdenvertaisuus.fi/yhdenvertaisuussuunnittelu>>.

Oikeusministeriö 2021. Perusoikeusbarometri. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-821-9>

Suomen perustuslaki 731/1999. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>>.

THL 2022. Toteutuuko yhdenvertaisuus uusissa alueellisissa rakenteissa? <<https://blogi.thl.fi/toteutuuko-yhdenvertaisuus-uusissa-alueellisissa-rakenteissa/>>.

THL 2023a. Osallisuuden edistäjän opas. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-088-0>>.

THL 2023b. Yhä useammassa kunnassa on tehty toiminnalliset yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat – useasta kunnasta ne kuitenkin vielä puuttuvat. <<https://thl.fi/-/yha-useammassa-kunnassa-on-tehty-toiminnalliset-yhdenvertaisuus-ja-tasa-arvosuunnitelmat-useasta-kunnasta-ne-kuitenkin-viela-puuttuvat>>.

THL 2024. TEAviisari. <<https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/index>>.

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. <<https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>>.

Tilastokeskus. Tunnuslukuja väestöstä alueittain.

<https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/>.

Yhdenvertaisuuslaki 135/2014. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Lidm46651396068224>>.

Liite 1. Keskeisiä käsitteitä

Tasa-arvo

Eri sukupuolten tasapuolisia oikeuksia ja mahdollisuuksia, sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista.

Yhdenvertaisuus

Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Tosiasiallinen yhdenvertaisuus

Kaikkien ihmisten samanlainen kohtelu ei aina tarkoita yhdenvertaisuuden toteutumista. Tosiasiallinen yhdenvertaisuuden saavuttaminen voi edellyttää syrjinnälle erityisen alttiin ryhmän erityistarpeiden huomioimista. Tällöin saatetaan tarvita positiivista erityiskohtelua.

Syrjintä

Ihmistä kohdellaan perusteettomasti huonommin jonkin henkilökohtaisen syyn perusteella.

Häirintä

Häirintä on yksi syrjinnän muoto. Häirintä on henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista ja tosiasiallista loukkaamista niin, että siitä syntyy uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri.

Positiivinen erityiskohtelu

Syrjinnälle alttiin ryhmän olosuhteita parantava toimenpide, joka tähtää yhdenvertaisuuden edistämiseen tai turvaamiseen.

Moniperusteinen syrjintä

Usean syrjintäperusteen vuoksi syrjimistä. Moniperusteisen syrjinnän poistamiseksi voidaan tarvita useampien tekijöiden, kuten sukupuolen, etnisen taustan tai toimintakyvyn samanaikaista tarkastelua.

Osallisuus

Osallisuus tarkoittaa tunnetta ja tietoisuutta kuulumisesta johonkin sekä mahdollisuuksia osallistua, tulla kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi ja olla osana yhteisöä ja sen toimintaa.

Esteettömyys

Fyysisen ympäristön, kuten rakennusten, ulkoalueiden tai julkisten liikennevälineiden saavutettavuutta. Esimerkiksi sitä, että tilassa on mahdollista liikkua pyörätuolilla.

Saavutettavuus

Palvelujen, viestinnän ja verkkopalvelujen helppoa lähestyttävyyttä jokaiselle ihmiselle. Esimerkiksi eri kielillä viestiminen, selkokielen käyttö, ruudunlukuohjelmaystävälliset verkkosivut sekä saman tiedon välittäminen digitaalisesti ja printattuna edistävät saavutettavuutta.

Kohtuulliset mukautukset

Tarkoittavat tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joiden avulla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus käyttää palveluja tai työskennellä.

Liite 2. Hyödyllisiä linkkejä

Lapsiasiavaltuutettu <https://lapsiasia.fi>

Monimuotoiset perheet <https://www.monimuotoisetperheet.fi>

Sateenkaarisanasto <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>

Seta <https://seta.fi/>

Tasa-arvosanasto <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>

Tasa-arvovaltuutettu <https://tasa-arvo.fi>

Vanhusiasiavaltuutettu <https://vanhusasia.fi>

Yhdenvertaisuuden käsitteitä <https://thl.fi/fi/web/sote-palvelujen-johtaminen/kehittyva-palvelujarjestelma/yhdenvertaiset-palvelut/yhdenvertaisuuden-kasitteet>

Yhdenvertaisuus <https://yhdenvertaisuus.fi>

